

Ще одним важливим елементом дослідження є встановлення форми вини особи, яка скоїла суспільно – небезпечне посягання, адже при кваліфікації дії винного за ч. 2 ст. 169 Кримінального кодексу України має бути наявна подвійна, змішана форми вини, яка полягає в умисному ставленні до діяння та необережності до наслідків, у противному разі дії особи мають бути кваліфіковані за сукупністю злочинів. Так, наприклад, якщо дитина була усиновлена із порушенням відповідного порядку встановленого чинним законодавством, та після усиовлення для дитини настали такі наслідки, як втягнення дитини у зайняття злочинною діяльністю; залучення до порнобізнесу; експлуатація праці дитини; спричинення дитині матеріальної шкоди у значних розмірах (наприклад, позбавлення дитини житла), то, на думку автора, ці дії слід кваліфікувати за сукупністю злочинів. Автор пропонує до статті 169 Кримінального кодексу України додати третю частину, до якої віднести «тяжкі наслідки» як кваліфікуючу ознаку, збільшивши при цьому розмір санкції кримінально – правової норми.

Колодін Д. О.

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
асистент кафедри кримінального права*

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ ПОГЛЯДИ ІММАНУЇЛА КАНТА

Класична школа кримінального права сформувалася в кінці XVIII – початку XIX ст. на основі гуманістичного напрямку в науці. Основою останнього стали філософські погляди епохи французького Просвітництва, відображені в роботах Монтеск'є, Вольтера та інших мислителів, проте найбільш помітний ж внесок у розвиток цього напрямку внесла робота Чезаре Беккарія «Про злочини і покарання» (1764).

В сучасній науці кримінального права переважає обґрунтована думка, що історія кримінального права не знає книги, рівної по силі свого впливу на сучасників й наступні покоління. Ця книга містила нищівну критику жорстокості і несправедливості феодального правосуддя, проте разом з тим формулювала принципи кримінального права і процесу, засновані на ідеях буржуазного освіти і гуманізму XVIII століття.

В історії класичної школи кримінального права можна виділяти три етапи: 1) «ранній» класицизм (кінець XVIII – перша половина XIX ст.); 2) «зрілий» класицизм (друга половина XIX – початок XX ст.); 3) неокласичний напрям (XX – початок XXI ст.). Проте варто наголосити, що в основі розвитку класичної школи кримінального права, серед всього іншого, стояли філософсько-правові погляди Іммануїла Канта.

Класична школа кримінального права базується на так званій ліберальної ідеології, яка відстоює ідею автономії людської особистості, цінності її прав і свобод, так само як обмеження держави цими невід'ємними правами і свободами. Відповідно, на основі цієї ідеології класиками було

висунуто, зокрема, такі положення: 1) немає покарання без закону; 2) немає покарання без злочину; 3) немає злочину без законного покарання; 4) усі є рівними перед законом; 5) злочин є проявом свободи волі злочинця; 6) особа може підлягати відповідальності лише за діяння, а не за думки, причому тільки за винне діяння; 7) покарання є пропорційною відплатою за вчинений злочин; 8) суддівський розсуд при застосуванні норм кримінального права повинен бути зведений до мінімуму, а закон повинен бути максимально визначеним.

І першим, хто приступив в Німеччині до систематичного обґрунтування лібералізму – ідейної платформи класу буржуа – був професор філософії Кенігсберзького університету Імануїл Кант (1724-1804). Під час навчання в університеті Кант вивчав логіку, метафізику, фізичну географію та філософію релігії.

Взагалі філософію Канта поділяють на два періоди – докритичний (до початку 70-х років XVIII ст.) і критичний, коли Кант розпочав досліджувати обмеження розуму. Результати своїх досліджень він виклав у своїх відомих працях: «Критика чистого розуму», «Критика практичного розуму», «Критика спроможності судження» і багатьох інших. Політико-юридичні погляди Канта містяться переважно також в працях: «Ідеї загальної історії з космополітичної точки зору», «До вічного миру», «Метафізичні початки вчення про право».

Його твори багато в чому відображають вплив англійського раціоналізму, проте наріжний принцип соціальних поглядів Канта навіяний ідеями Просвітництва: кожна людина володіє досконалістю та гідністю, так само як і абсолютною цінністю. І головне: особистість не є знярядом досягнення яких-небудь планів (навіть благородних), спрямованих на загальне благо. Людина – суб'єкт моральної свідомості, докорінно відмінний від навколишньої природи, в своїй поведінці повинен керуватися веліннями етичного закону.

Закон цей апріорний, не схильний до впливу зовнішніх обставин. Кант назвав його «категоричним імперативом». Він говорить: «Роби так, щоб максима твоєї поведінки могла бути разом з тим і принципом загального законодавства», або іншими словами: «Роби так, щоб ти сам ставився до людства і будь-якого іншого людини як до мети і ніколи як до засобу».

Здійснення права потребує того, щоб воно було загальнообов'язковим. Якщо право не забезпечити примусовою силою, воно не зможе виконувати ту роль, яка призначена для нього в суспільстві. Повідомити праву це властивість здатна лише держава – цей споконвічний носій примусу.

У вченні Канта злочин є дію, яка порушує кримінальний закон, тобто категоричний імператив. При цьому джерелом злочину є свобода волі. Воля, за Кантом, не залежить від зовнішніх причин, вона є вільною та автономною. Свобода воля – це така причина, яка не має ніякої причини, це першопричина всіх вчинків, що не підкоряється необхідності. Дане по-

ложення, на думку Канта, не потребує доказів – це річ у собі, в неї можна тільки вірити, по не можна пізнати.

Категоричний імператив вимагає належної поведінки і містить у собі ідею покарання за неналежне поводження. Покарання є здійснення справедливості. Воно не ставить собі ніяких утилітарних цілей. Покарання – це справедлива відплата, самоціль, воно призначається лише тому, що скоєно злочин.

Кант доводив своє вчення про покарання до абсурду. Він писав, що якби громадянське суспільство мало припинити своє існування, то повинен бути покараний останній вбивця, який перебуває у в'язниці і засуджений до смерті («так здійсниться правосуддя, хоча б загинув світ»).

Покарання є відплата злом за зло, заподіяне злочином. Співмірність покарання Кант розуміє як *ius talionis*. Наведемо лише одну його думку з «Метафізики звичаїв». Кант запитує: «Який рід і розмір покарання, яке б відповідало принципам справедливості?» І відповідає: «Ніякий інший як тільки принцип рівності (у положенні стрілки на терезах справедливості) – не схилитися ні на одну, ні на іншу сторону. Таким чином, зло, яке ти завдаєш іншому без його провини, ти заподіяв самому собі. Якщо ти його ображаєш, то ти ображаєш самого себе; якщо ти його обкрадаєш, то ти обкрадаєш самого себе; б'єш ти його, ти б'єш себе, вбиваєш ти його, ти вбиваєш самого себе. Тільки право відплати (*ius talionis*), але неодмінно перед судом (а не у твоєму приватному судженні) може виразно вказати і якість і кількість (розмір) покарання». У відповідності з цим пропонується і система покарань: за вбивство – смертна кара; за звалтування – кастрація; за аморальні злочини – вигнання з суспільства; за образу – принизливе вибачення перед потерпілим; за майнові злочини – кримінальне рабство (каторга) на різні строки.

Кедик В. П.

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірантка кафедри кримінального права*

ТОМАС ГОББС ТА ЙОГО КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА СПАДЩИНА

Суспільство, яке зруйнувало старі політичні, правові, економічні системи, неминуче на певний період втрачає стабільність, стійкість, оскільки в ньому йде боротьба між старими і новими парадигмами, інститутами, нормами, ідеями суспільної свідомості та масової психології. Ця нестійкість посилюється тим, що відсутня чітка концепція та принципи нового суспільства, яке має бути сформовано. Немає ясності щодо ролі держави в процесі проведених перетворень. В такий час найважливішим інструментом впливу на стійкість суспільних процесів, слідом за великим провидцем Томасом Гобсом, який визнає мирний, еволюційний шлях перетво-